ІСТОРИЧНА РЕКОНСТРУКЦІЯ ЮРИДИЧНОГО ПОНЯТТЯ СУСПІЛЬНОГО ДОГОВОРУ В ШКОЛІ ПРИРОДНОГО ПРАВА

КАБАНЕЦЬ Наталія Іванівна - доцент, к. ю. н., доцент кафедри теорії та історії права та держави Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ORCID ID: 0000-0002-0394-9233

УДК: 340.12

DOI: https://doi.org/10.71404/NP.2025.2.64

У статті розглядаються особливості опрацювання поняття суспільного договору в юридичному напрямі школи природного права. Історична реконструкція цього поняття допомагає зрозуміти, що його розвиток в юридичній традиції був пов'язаний з переходом від речового права до особистого в тлумаченні природи держави та з обґрунтуванням обов'язкової сили договірного зобов'язання. Суспільний договір розглядався в системі метафізиків права за загальною теорією договору, як різновид публічно-правового договірного зобов'язання щодо створення держави в якості юридичної особи. Обґрунтування загальної правосуб'єктності осіб в силу морального зобов'язання дало підстави розглядати поняття соціального контракту як особливе поняття апріорної природи. Гносеологічна інтерпретація такого поняття можлива при уточненні процедури орієнтування етики в фактах юридичного досвіду в рамках методу трансцендентальної дедукції, запропонованому Марбурзькою школою права.

Ключові слова: поняття суспільного договору, наукова історична реконструкція, юридичний напрям школи природного права.

Постановка проблеми

Поняття суспільного договору – основне положення контрактної теорії держави. У сучасних навчальних дисциплінах вона розуміється як комплекс політико-правових, теоретико-правових, філософсько-правових поглядів на сутність і природу публічно-правового договору про створення держави. Дослідження саме юридичної природи суспільного договору складає певний інтерес у зв'язку з можливістю зміни наукового статусу цього поняття в сучасній юридичній науці. Історична реконструкція поняття суспільного договору, як юридичного поняття в школі природного права, дає можливість говорити про його становлення в якості особливого деонтологічного поняття, що може виступати предметом юридично-деонтологічної контрактної теорії держави.

Мета: розглянути особливості підходів різних наукових шкіл в опрацюванні поняття суспільного договору в рамках природно-правової традиції, які дають підстави говорити про історичний процес становлення його в якості юридично-деонтологічного поняття. В якості методу пропонується наукова історична реконструкція[1] юридичного

[1] Термін «реконструкція» має постмодерну природу, вживається в декількох значеннях. Зокрема, загалом під ним розуміють процес ««корінної реорганізації, поліпшення чого-небудь, перебудову за новими принципами».

Історичну реконструкцію розглядають, у першу чергу, як «діяльність, спрямовану на відновлення різних аспектів історичних подій, об'єктів»[1] .Зокрема, ця діяльність може носити науковий характер і полягати у «відтворенні матеріальної й духовної культури деякої історичної епохи й регіону з використанням археологічних, образотворчих і письмових джерел», а також у «відновленні зовнішнього вигляду й конструкції об'єкта, теоретичному або практичному, заснованому на його збережених фрагментах, залишках, і наявній історичній інформації про нього, за допомогою сучасних методів історичної науки» [1].

поняття суспільного договору в школі природного права.

Огляд останніх публікацій

Тема суспільного договору та договірної теорії походження держави розглядалася в роботах О. Бабкіної (2011), Н. Поліщук (2002), В. Тимошенко (2005) О. Задорожнього (2004), Д. Усова (2017), Н. Кабанець (2015). Історична реконструкція юридичного поняття суспільного договору в школі природного права не була раніше предметом самостійного дослідження.

Викладення основного матеріалу

Історія розвитку поняття суспільного договору (первісного контракту) пов'язана зі школою природного права, що виступає основою і предтечею сучасної філософії права. Проте, в рамках цієї школи можна виділити напрям власне юридичних досліджень природи поняття суспільного договору. Він пов'язаний з правовою традицією в школі природного права, що формувалась представниками різних наукових шкіл протягом різних історичних періодів. Якщо говорити про розвиток суспільного договору в якості юридичного деонтологічного поняття, слід відмітити певні особливості, розуміння яких стає можливим в рамках історичної реконструкції цього поняття.

По-перше, становлення суспільного договору здійснювалось в рамках розвитку системи метафізики права. Вона розглядалась в епістемологічному плані як частина системи практичного розуму. При цьому задіювався метод системного моделювання, який ґрунтувався на розробці формально-логічних понять особливої спекулятивно-теоретичної природи. Базувався він, однак, на опрацюванні догми права (системі джерел римського права), яка розглядалася як *ratio scripta* – «писаний розум». Власне, саме система догми римського права давала уявлення про базові юридичні категорії: *речі*, *особи*, *позови* (*дії*)[2]. Свого метаюридичного змісту ці категорії набули в метафізичних системах права Нового часу і стали основою для визначення юридичних понять держави та суспільного договору, як публічно-правового договірного зобов'язання щодо створення держави.

Можна говорити, що представники римської школи юриспруденції першими вийшли на систематизацію понять права на основі системи джерел права. Підставою тут виступало уявлення про *правовий ідеал*, на який націлена ця система правових понять[3]. У Зводі законів Юстиніана містилися засади *інституційної* та *пандектної* систем римського права, що дали основу сучасній системі романо-германського права. Далі юридична школа глосаторів та постглосаторів у Середньовіччі, метафізики права Нового часу, неокантіанська школа філософії права XIX ст. долучилися до розробки юридичного поняття суспільного договору деонтологічної природи.

По-друге, якщо говорити про становлення суспільного договору в якості юридичного деонтологічного поняття, слід розуміти, що мова при цьому йде про політичну форму самоорганізації суспільства в якості юридичної корпорації. А договір виступає юридичною підставою створення такої корпорації. Він має особливо публічно-правову природу. Предметом цього договору виступає створення держави, яка розглядається за своїм юридичним статусом в системі права – як *річ* або як *юридична особа*. Тобто, або за *речовим*, або за *особистим* правом. Перехід від речового до особистого права в тлумаченні юридичної природи держави був пов'язаний зі становленням і самого договору в якості юридичного договірного зобов'язання особливої природи. Ця особливість природи поняття від початку не була очевидною. Її розробка – предмет де-

У даному дослідженні мова йде про *теоретичну наукову історичну реконструкцію* юридичного поняття, з метою обґрунтування його особливої наукової природи.

[2] Інституційна система догми римського права в Кодексі Юстиніана включала у системному виразі поділ на три частини: res, personaє, actionaє (особи, речі, дії (позови).

3 Про правовий ідеал римських юристів у зв'язку з вченням природного права див. Трубецкой Є.М. «История философии права (древней и новой). Философские элементы римской юриспруденции» [2, с.133-136].

кількох шкіл впродовж століть історії юридичної науки.

Значну роль у розвитку договірної теорії зіграла розробка *загальної теорії договору* в школі метафізиків права. Ця школа розглядала особливий публічний договір про створення держави за тією ж формулою зобов'язання, що й приватно-правовий у єдиній системі права. При цьому особливу роль у виході на створення такої системи права і загальної теорії договору дало розуміння правосуб'єктності осіб, яке витікало із *метаюридичної норми*, вчення про яку знаходимо в школі схоластиків[4].

Можна сказати, що становлення поняття суспільного договору в якості публічно-правового договірного зобов'язання особливої природи йшло поряд з розвитком юридичного поняття держави в напрямі його визначення на основі речового права до переходу розуміння його природи на основі особистого права. При цьому їхній зв'язок виступав таким чином, що поняття держави за особистим правом стало можливим лише з розвитком і становленням самого поняття суспільного договору в якості договірного зобов'язання. Принагідно у системі метафізики права залучалася до його опрацювання загальна теорія договору. Вона допомагала упорядковувати юридичні поняття в метафізичній системі права.

Так, в розробці загальної теорії договору серед постглосаторів-систематиків особливо слід відмітити Йогана Альтузія та його працю *Dicaeologicae libri tres totum et universum jus quoutimur methodice complectentes cum parallelis hujus judaici juris. 1617*[5]. Він притримувався рамістичного методу при побудові системи права. «Його підхід, - як зазначає М. Коркунов, привів до розділення всієї системи права на загальну частину та особливу, що стало, зокрема, основою для створення у подальшому сучасних систем права». При цьому у Альтузія «вчення про публічне право не розглядається лише побічно, як у інших авторів, як щось другорядне, а навпаки, публічне право ставиться нарівні з приватним …і розглядається за одними і тими ж рубриками. Так, в понятті особи він розрізняє *homines singularis (прості особи)* і *homines consociate et cohaerentes (складні особи)*, до яких відносить державу». У спеціальній частині своєї системи він розглядає при цьому державу, як «*potestas publica universalis quae data est alicui a compore consociationis ab negotia res et personas corporis consociate curandum et administrandum* (універсальну публічну владу, надану комусь корпоративним органом для піклування та управління справами торгівлі, майна та осіб корпоративного органу)» [4, с.122-123].

Слід також згадати Самуїла Пуффендорфа, який у своїх роботах *Elementa jurisprudentiae universalis* («Елементи загальної юриспруденції») та *De officio hominis et civis* («Про обов'язки людини та громадянина») «розвивав начала права на основі математичного методу» [5, с.137]. Він просував вольову теорію в обґрунтуванні категоріального статусу юридичних понять. І, зокрема, представляв уже поняття *моральної речі*, що має свободу волі, як *особу*. Тобто, вказав на суттєву відмінність в кате-

[4] Поняття правосуб'єктності особи, що пов'язане з метаюридичною нормою, витікало із християнського обов'язку віруючої особи дотримуватись умов договору з Богом про можливість спасіння душі, що означало для неї свободу в духовному вимірі свого існування. (див. Берман Гарольд Дж. Право і революція: Формування західної традиції права, Нова теологія: доктрина викуплення Св. Ансельма. Правові наслідки доктрини викуплення) [3, с. с.173-179]. Особа вважалась вільною в силу викупної жертви Христа, але зв'язаною питаннями совісті і зобов'язаною дотримуватись Божих заповідей. Окрім того, така вільна особа в рамках Середньовіччя вважалась недієздатною – опікуваною з боку як духовної влади, так і світської в питаннях розпорядження своєю свободою. В питаннях віри питаннями опіки над свободою свободи совісті займалася церква; в питаннях політичних – монарх, що був володарем спільної речі – держави і своїх підданих; у питаннях приватного права ними опікувався феодал, що мав право відносно майна, життя та смерті своїх кріпаків. Особа в Середньовіччі вважалась особисто вільною в силу метаюридичного договору, але опікуваною в питаннях суспільного життя. Правоздатною, але недієздатною, або, у всякому разі, обмежено дієздатною.

[5] Dicaeologicae libri tres totum et universum jus quoutimur methodice complectentes cum parallelis hujus judaici juris. 1617 // Три книги Дікеологічного трактату, що методично охоплюють весь і цілісний закон євреїв, з паралелями до цього єврейського закону. 1617.

горіальному статусі понять «річ» та «особа» в системі метафізики права. Особа – це моральна річ, що має свободу волі, тобто правоздатність від природи. Держава відносилась ним до понять *складної моральної речі*, як *штучної особи,* що має свободу волі, тобто правоздатність. Утворювалась ця складна моральна особа шляхом укладення особливого *договору асоціації* – *pactum* (пакту), яким передбачалось для неї створення республіканського устрою, що ґрунтується на принципі розподілу влад.

Необхідно відмітити, що поняття *pactum* (пакту) у Пуффендорфа – це частина відомої з часів римського права формули суспільного договору: договір асоціації + договір підкорення (*pactum* і *decretum*). До Пуффендорфа *договір асоціації* не розглядався як юридичне поняття. Він представляв собою механістичну модель організації суспільства, зокрема у Гоббса. Тут механіка і фізика давали апарат розуміння створення асоціації індивідів у формі суверенного тіла влади. Пуффендорф першим назвав *пакт* юридичним договором і почав його розглядати на юридичній основі, зокрема, як частину публічно-правового зобов'язання, щодо створення держави в якості складної моральної особи. При цьому зобов'язальний характер такого договору в цілому пов'язувався із другою частиною формули «договір асоціації + договір підкорення»: з договором підкорення (*decretum)*, яким вважалося встановлюється відповідна форма правління в республіканському тілі асоціації. Тому то Георг Єллінек пізніше, аналізуючи договірну теорію, як *історичну теорію походження держави*, вкаже, що «було б даремним шукати в Середні віки вчення, яке розглядало б суспільний договір як остаточну правову підставу виникнення держави…Договірна теорія Середніх віків є вченням не про первісне походження держави, а про встановлення володаря в державі. Не *populus*, а *rex* створюються договором. Середньовічне вчення є тому переважно вченням про договір підкорення, який створює устрій держави, але не саму державу. Якщо десь і зустрічається вказівки щодо суспільного договору, метою яких обґрунтування не влади в даній державі, а самої держави, то ніде, однак ми не зустрічаємо чіткої розробки вчення про цей договір» [6, с.148][6]. Послідовне проведення ідеї соціального договору в Середньовіччі, на думку Єллінека, «з необхідністю привело б до ідеї суверенного індивіда, як джерела всякої організації та влади, і тому (така ідея), явно висловлена, мала б бути відразу відкинута як єретична»" [6, с.148].

Суверенний індивід в праві – це суб'єктоздатна особа, якій гарантовано її правовий статус. Отже, обґрунтування суспільного договору в якості договірного зобов'язання, напряму пов'язувалось з обґрунтуванням правового статусу особи в повному обсязі. Пуффендорф робить перший крок в метафізиці, обґрунтовуючи правоздатність особи, як особливої моральної речі. Кант Еммануїл завершує обґрунтування *суб'єктивного правового статусу особи* в рамках метафізики права на засадах свого критичного методу. Він вводить поняття *морального зобов'язання*, яке слугує підставою визнання дієздатності особи. Категоричний імператив Канта ставить вимогу до моральної особи: «*Дій* так, щоб максима твого вчинку була співмірна із загальним законом свободи для всіх» [7]. Ця вимога спрямована до розумної волі мислячого індивіда (який по природі *правоздатний*, тобто *має* свободу волі) проявляти свою свободну волю у відповідності із загальним законом свободи. Тобто, вказує на *дієздатність* особи, як *можливість діяти* у відповідності зі своєю правоздатністю. Таким чином, правоздатність та дієздатність – маємо дві складові суб'єктивного правового статусу особи, обґрунтованого в рамках критичної філософії Канта.

Гарантією правового статусу осіб в правовій реальності Кант розглядає створення держави в формі *правової особи* на основі укладення *первісного контракту*. При цьому первісний контракт постає у нього як особливий договір публічно-правової природи, свого роду, унікальна споглядальна ідея, за якою слід мислити встановлення позитивного правопорядку в громадянському суспільстві. Цей договір санкціонує перехід зі стану приватного права в публічне право, де створена на основі його укладення держава,

[6] Слід зауважити, що така тенденція зберігалась частково і на початку Нового часу.

гарантує громадянам, як особам що його укладають, їх суб'єктивний правовий статус осіб. Його укладення гарантує *особам*, що в позитивній правовій реальності вони не будуть розглядатися як *речі* і свобода прояву їх вільної волі буде забезпечена.

Особливості кантівського тлумачення суспільного договору потребують певного розгляду.

Так, Кант розрізняє соціальний контракт і первісний договір, як контракт, під яким розуміє pactum особливої юридичної форми: «З усіх договорів, за якими множина людей об'єднується в суспільство (pactum sociale), договір про встановлення громадянського устрою (pactum unionis civilis) є договором настільки особливим, що, хоча в розумінні виконання він має багато спільного з кожним іншим договором, але принцип його укладення (constitutionis civilis) суттєво відрізняє його від усіх інших. Об'єднання багатьох осіб з якоюсь (спільною) метою (яку вони *мають*), зустрічається у всіх суспільних договорах; але об'єднання багатьох осіб, яке саме собою є ціль (яку кожен *повинен мати*), очевидно, є безумовний та перший обов'язок взагалі у всіх зовнішніх стосунках між людьми… - таке об'єднання буває лише в суспільстві, яке знаходиться в громадянському стані» [8, с. 77-78][7]. Тут очевидно, що особливість первісного контракту пов'язується вченим з особливою метою, що має *належний*, а не *дійсний* характер у стосунках між громадянами. Він випливає із мети укладення такого договору. Мета суспільного договору – це «мета, яка, сама собою в таких зовнішніх відносинах (між особами), є обов'язок і навіть вища формальна умова (condition sine qua non) всякого іншого зовнішнього зобов'язання, (вона) є *право людей знаходитися під публічними примусовими законами* якими можна визначити кожному своє і убезпечити від посягань іншого» [8, с. 78]. Така мета має *безумовний* характер і пов'язується з правом осіб знаходитися під публічними законами, якими їм гарантується їх правовий статус. І безумовний характер такого зобов'язання витікає з того, що особам має бути гарантовано їх суб'єктивне право осіб – їх суб'єктивний правовий статус в режимі позитивного правопорядку. Звідси вже очевидно, що зауваження Єллінека, про те, що «неможливо довести абсолютну зв'язаність індивіда одного разу даною згодою в даному договорі в силу природної свободи волі самого індивіда», яку він вважає «найбільшим недоліком контрактної теорії» [6, с.157] потребує, як мінімум, уточнення. Обов'язкова сила первісного контракту витікає для особи із обов'язку *бути суб'єктом права* в силу морального зобов'язання і забезпечити собі гарантії свого *правового статусу особи*, а *не речі* в правовій реальності.

Режим позитивного правопорядку, де особі забезпечується користування правами (реалізація правового статусу), виступає метою укладення соціального контракту в позитивному розумінні. Сам цей договір виглядає, як: «Акт, згідно з яким народ сам конституюється в державу». Він є «*первісний договір*, згідно якому всі (omnes et singuli) в складі народу відмовляються від своєї власної свободи, з тим щоб знову прийняти цю свободу членами спільноти, тобто народу, що розглядається в якості держави» [8, с.236][8]. Така ідея має *належний* характер і витікає із *постулату публічного права* про *необхідність* виходу з природного стану та перехід в стан правовий: «Із приватного права в природному стані витікає *постулат публічного права*: ти повинен в умовах неминучого співіснування з усіма іншими людьми перейти з цього стану в стан правовий, тобто в стан розподільчої справедливості… Оскільки ніхто не зобов'язаний утримуватися від втручання у володіння іншого, якщо цей інший не дає йому гарантій, що він буде утримуватись від такого ж втручання» [8, с. 226]. При цьому перехід у публічне право містить лише *формальні умови дійсності* (чи визнання) приватного права осіб. Матеріальне право є тим самим як до укладення, так і після укладення соціального контракту: «матерія приватного права одна й та ж сама в обох випадках. Закони стану публічного стосуються лише правової форми свого

[7] Робота Канта має назву «Про приказку «Можливо це й вірно в теорії, але не підходить для практики» (проти Гоббса)».

[8] Назва роботи «Метафізика вдач. Частина 1. Метафізика права»// «Метафизика нравов. Часть 1. Метафизика права».

спільного буття (конституції), відносно якої ці закони з необхідністю мають мислитися як публічні» [8, с. 226]. Також, «Справді, за формою закони, що стосуються *мого* та *твого* в природному стані, включають те саме, що встановлюють закони в стані громадянському, оскільки громадянський стан мислиться виключно згідно з чистими поняттями розуму; різниця лише в тому, що в цьому громадянському стані вказані умови, за яких закони можуть бути виконані (згідно з розподільчою справедливістю)» [8, с. 233].

При цьому вихід на формальний критерій дійсності зобов'язального права здійснюється Кантом на основі *аналітичного індуктивного* підходу. Але вибір вищої мети, «яка складає етичний зміст формального критерію і сама собою є *обов'язок*, складає принцип *синтетичного дедуктивного підходу* метафізичного вчення практичного розуму» [8, с.312-351][9]. Його застосує неокантіанська школа при побудові гносеології науки і, зокрема, уявлень про природу соціального контракту в рамках деонтології права. Так, в рамках Марбурзької школи права на основі аналізу етичного поняття чистої волі, Герман Коген, використовуючи метод *трансцендентальної дедукції* понять, обґрунтує нормативну природу юридичного відношення, яким конституюється правова реальність. Основу методу трансцендентальної дедукції буде складати *процедура орієнтування* (юриспруденції в логіці та етиці та) етики в фактах юриспруденції. Орієнтуючою формою для етики при цьому у Когена виступатиме догма римського приватного права.

Так, В. Савальський зазначає, що в «Етиці чистої волі» Г. Коген вводить наступне визначення правової реальності: «Правова реальність дається в юридичному відношенні (=дії) і його елементах: суб'єкті, об'єкті, відношенні та правилі відношення (нормі, законі). Суб'єкт, об'єкт, відношення та правило відношення і суть *a priori* юридичного досвіду, ті *логічно необхідні* умови, які роблять його можливим» [9, с.216]. Цим обґрунтовується нормативний характер правових положень з позицій гносеології в цілому.

Але, при цьому, для того, щоб показати специфіку інтерсуб'єктного відношення в деонтологічному ряду пізнання відносно онтологічного ряду, де за основу береться поняття суб'єкт-об'єктного, відношення він використовує саме поняття *приватного договірного зобов'язання*, оскільки лише в такому понятті в рамках догми права мова йде про «*спілкування осіб з приводу речей*»: Так, в догмі приватного римського права поняття договірного зобов'язання визначається «*як таке юридичне відношення, яке дає одній особі (кредитору) право на дію певної іншої особи (боржника), і притому на таку дію, яка має майнову цінність*» (# 188 Поняття зобов'язання) [10, с.305] При цьому саме догма визначає, що «*Мета договору – встановлення зобов'язання*» (# 206. Зміст договорів) [10, с.331].

Однак, при орієнтування юриспруденції в логіці та етиці метою інтерсуб'єктного відношення в сфері наук про Дух – у деонтологічному ряду пізнання, є реалізація *особливого зобов'язання*. А саме, морального зобов'язання, як правила Суб'єкта. Правило Суб'єкта, як моральне зобов'язання особи, а не матеріальні цінності, виступає об'єктом інтерсуб'єктного відношення: «Об'єктом юридичного відношення є … тільки дії (осіб), оскільки речі, власне, ніколи не є цими об'єктами….Моє право власності на будинок є лише загальна назва ряду дій стосовно інших суб'єктів і цих останніх стосовно мене. Отже, об'єктом юридичного відношення є тут *дії суб'єктів з приводу речей (а не сама річ)*. Юридичне відношення є відношення між суб'єктами. Це …відношення такого зв'язку, який *створює самих цих суб'єктів відносин, а саме в їх якості суб'єктів*» [9, с.218].

Таким чином, можна констатувати, що в силу орієнтування юриспруденції в етиці та логіці зобов'язальна природа суспільного договору (для суб'єкта) виводилася загалом із деонтологічної природи інтерсуб'єктного відношення. Однак, таке інтерсуб'єктне відношення, в свою чергу, було результатом орієнтування етики в фактах юридичного досвіду. І в цій якості поставало особливим видом юридичного відношення, визначеним на онові договірного зобов'язання. Таке поняття потребувало б для себе юридичної форми і мало б бути визначене, як *особливе*

[9] Кант Еммануїл «Метафізика вдач. Метафізичне вчення про чесноту».

юридичне поняття деонтологічної природи. Зокрема, такий був підхід Канта в його Метафізиці права[10].

Проте, в рамках Марбурзької школи, відмежовуючись від метафізики старої школи природного права, не підтримували позицію обґрунтування апріорних понять. «Критична філософія… не хоче повторювати помилки старої метафізики. Проблема природного права отримує в ній тому інше рішення. Природне право не є реальність, як уявляла метафізика, однак же не і просто помилкою, як вважає позитивізм в праві. Природне право має бути зрозуміле як ідея права, як трансцендентальна ідея юридичного досвіду. Але ідея не є буття, річ, однак, же і не є небуття… Ідея природного права має бути викладена, з одного боку, як річ у собі, з іншого, як метод. Як річ у собі вона є метаюридичне поняття, а як метод вона є особливий спосіб розгляду (оцінки) позитивного закону» [9, с.207-209].

При такому підході і суспільний договір щодо створення держави розглядався як регулятивна ідея, але не поняття особливої природи в рамках школи відродженого природного права. Тому трансцендентальна дедукція юридичного поняття суспільного договору не була остаточно завершена, що склало проблему в цілому для обґрунтування юридичної деонтологічної теорії суспільного контракту.

Висновки

Метою даного дослідження було в рамках історичної реконструкції показати становлення юридичного деонтологічного поняття суспільного договору в школі природного права. Розвиток цього поняття був пов'язаний з переходом від речового права до особистого в трактуванні природи держави та з виходом на обґрунтування обов'язкової сили суспільного контракту, як договірного зобов'язання в публічному праві (на основі загальної теорії договору). Кардинальну роль в поясненні обов'язкової сили договору зіграло обґрунтування загальної правосуб'єктності осіб в силу морального зобов'язання в рамках критичної філософії Канта, який також розглядав соціальний контракт, як особливе апріорне поняття (ідею) чистого розуму. Проте, його опрацювання в якості апріорного поняття було зупинене в силу критики метафізичних підходів старої школи природного права, що унеможливлювало в подальшому використання цього поняття, як наукового, в теорії права. Однак, можливість обґрунтування такого юридичного деонтологічного поняття залишається при уточненні позиції Марбурзької школи права стосовно процедури орієнтування (юриспруденції в етиці та логіці та етики в фактах юридичного досвіду) при створенні (деонтологічних) понять.

Література

1. Історико-психологічна реконструкція психологічної думки в етнокультурному просторі України: монографія / В.Т. Куєвда та ін. – Кіровоград, 2012. 258 с.

2. Е. Н .Трубецкой. История философии права / Філософія та енциклопедія права в Університеті Святого Володимира: у 2 кн. Книга 2. За ред. І. С. Гриценка. – Київ : Либідь, 2011. 448 с.

3. Берман Гарольд Дж. Право і революція: Формування західної традиції права / пер. з англ. Т. Р. Бенько, Н. Соколовська. – Київ : IRIS, 2001. 652 с.

4. Н. М. Коркунов. История философии права. Пособие к лекциям. – С.-Пб., 1908.

5. Б. Н. Чичерин. История политических учений. В 5-ти частях. Часть 1. Древность и Средние века. – Москва, 1869.

6. Georg Jellinek. Das Recht Des Modernen Staates V1: Allgemeine Staatslehre (1900). – Kessinger Publishing, 2010, 756 p. / Еллинек Георгъ. Право современнаго государства. Том первый. Общее ученіе о государстве. – С. Петербургъ, 1908.

7. Kant, Ausgabe der Preußischen Akademie der Wissenschaften, Berlin 1900ff, AA IV, 421 / GMS, BA 52 // Кант, Видання Прусської

[10] Зокрема в своїй Передмові до Метафізичних начал вчення про чесноту Ем. Кант зазначав: «Якщо відносно якогось предмету існує філософія (система пізнання розумом із понять), то для цієї філософії повинна також існувати система чистих, незалежних від всяких умов споглядання понять розуму, тобто певна метафізика» [8, с.307].

SUMMARY

The article examines the peculiarities of the concept of social contract in the legal direction of the school of natural law. Historical reconstruction of this concept helps to understand that its development in the legal tradition was associated with the transition from property law to personal law in the interpretation of the nature of the state and with the justification of the binding force of contractual obligations. The social contract was considered in the system of metaphysics of law in accordance with the general theory of contract as a type of public-law contractual obligation to create the state as a legal entity. The justification of the general legal capacity of persons on the basis of moral obligation gave grounds to consider the concept of social contract as a special concept of an a priori nature. A gnoseological interpretation of this concept is possible when clarifying the order of orientation of ethics towards the facts of legal experience within the framework of the method of transcendental deduction proposed by the Marburg School of Law.

Keywords: concept of social contract, scientific historical reconstruction, legal direction of the school of natural law.

академії наук, Берлін 1900 і далі, AA IV, 421 / GMS, BA 52

8. Кант Еммануїл. Зібрання творів в 6 томах. Т. 4. – Москва, 1965.

9. Савальський В. А. Основы философіи права въ научномъ идеализмъ. Марбургская школа философіи: Когенъ, Наторпъ, Штаммлеръ и др. Том I. – Москва, 1909р.

10. Гриммъ Д.Д. Декціи по догмъ римского права. Пособие для слушателей. – СПб., 1914.